

בעלי הסוד בגרמניה ואתגרי האמונה בעקבות מסעי הצלב (ש) ב.א.

ד"ר נעמה בן-שחר

החל משנת 1096 פקדו את אירופה מסעי הצלב אשר בעקבותיהם יהודים רבים מסרו את נפשם על קידוש השם. המציאות הפיסית השפיעה על זו הרוחנית ואנחנו יכולים למצוא אצל בעלי הסוד בגרמניה תפיסת עולם יוצאת דופן בתולדותיה של המחשבה היהודית, תפיסה שמעלה על נס את הסבל והופכת אותו להיות חלק מתורתה. אך לצד הפסימיות הרבה שאפיינה את תפיסת עולמם אמונתם נותרה איתנה ובלתי מעורערת. בקורס זה נבחן את המשנה התיאולוגית הייחודית העוסקת בתורת הנפש, בתורת המוסר, בדרכי הנהגת האל את עולמו ובמגוון נושאים נוספים, שמטרתם לתת מענה לאתגרים בפניהם ניצבו יהודי גרמניה.

The mystics in Germany and Faith Challenging Following the Crusades

Following the European Crusades in 1096, many Jews died as martyrs. The physical reality influenced the spiritual one. The circle of the mystics in Germany, which has become known as the Ashkenazi Hasidism, held a worldview alien to Jewish thought in that it integrated asceticism into its religious theory. But, alongside the pessimism that characterized the world of the mystics, their faith remained steadfast. Their unique theology was born out of the necessity to come to grips with the challenges faced by the Jews of Germany. The course will examine their theory, which engages with a theological theory of the soul, ethics, Divine providence and a variety of other topics.

דרישות הקורס: נוכחות חובה ומבחן סופי

שיעורים:

1. רקע היסטורי והדמויות המרכזיות, מסורת העברת הסוד.
2. בין יראת שמים וחסידות
3. מסעי הצלב וספר חסידים
4. תורת התשובה
5. מאגיה, מכשפות, שדים ומזיקים

6. המתודולוגיה של שערי החכמה
7. "זכר עשה לנפלאותיו" – פסימיות מלאת אמונה
8. ההשגחה הפרטית ותורת המלאכים
9. מאבקים בין יצרים, תורת הנפש ומשיחיות
10. תורת הכבוד של ר' יהודה החסיד
11. ר' אלעזר מוורמס – תורת ההוויות והשמות הקדושים
12. ר' נחמיה הנביא – גימטריאות, שמות ומלאכים
13. התפילה המיסטית

סליבוס:

קריאת חובה:

בער, יצחק. 'המגמה הדתית-החברתית של "ספר חסידים"', דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז, ירושלים תשמ"ז, עמ' 175-224.

גרוסמן, אברהם. 'התפילה במשנתם של חסידי אשכנז', ספר ישרון: במלאת שבעים וחמש שנים להסתדרות ישרון, בעריכת מיכאל ששר, ירושלים תשנ"ט, עמ' 27-56.

דן, יוסף. 'דמונולוגיה ומאגיה בתפיסת עולמם של בעלי הסוד', תולדות תורת הסוד העברית, ה, עמ' 358-392.

דן, יוסף. ר' יהודה החסיד, ירושלים תשס"ו, עמ' 87-102, 133-144.

ליפשיץ, יוסף יצחק. אחד בכל דמיונות: הגותם הדיאלקטית של חסידי אשכנז, תל אביב תשע"ה, עמ' 62-87.

מרקוס, איבן (ישראל). 'מבוא', ספר חסידים: כ"י פארמה H 3280, ירושלים תשמ"ה, עמ' ט-כז.

מרקוס, איבן (ישראל). 'הפוליטיקה ומלחמת הערכים של חסידות אשכנז', דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז, ירושלים תשמ"ז, עמ' 253-278.

קריאת רשות:

אברמס, דניאל. "סוד כל הסודות": תפיסת הכבוד וכוונת התפילה בכתבי ר' אלעזר מוורמס והדיה בכתבים אחרים, דעת 34 (תשנ"ה), עמ' 61-81.

אידל, משה. 'על זהות מחבריהם של שני פירושים אשכנזיים לפיוט האדרת והאמונה ועל תפיסות התיאורגיה והכבוד אצל ר' אלעזר מוורמס', קבלה כט (תשע"ג), עמ' 67-208.

גרוסמן, אברהם. 'התפילה במשנתם של חסידי אשכנז', ספר ישרון: במלאת שבעים וחמש שנים להסתדרות ישרון, בעריכת מיכאל ששר, ירושלים תשנ"ט, עמ' 27-56.

דן, יוסף. 'גורלה ההיסטורי של תורת הסוד של חסידי אשכנז', מחקרים בקבלה ובתולדות הדתות מוגשים לגרשם שלום במלאת לו שבעים שנה על-ידי תלמידיו חבריו וידידיו, בעריכת א"א אורבך ואחרים, ירושלים תשכ"ח, עמ' פז-צט.

דן, יוסף, תולדות תורת הסוד, ה-ו, ירושלים תשע"א.

וולפסון, אליוט. 'דמות יעקב חקוקה בכיסא הכבוד: עיון נוסף בתורת הסוד של חסידות אשכנז', משואות: מחקרים בספרות הקבלה ובמחשבת ישראל מוקדשים לזכרו של פרופ' אפרים גוטליב ז"ל, בעריכת מ' אורון וע' גולדרייך, ירושלים תשנ"ד, עמ' 131-185.

וינשטוק, ישראל. 'גילוי עזבון ה"סודות" של אבו אהרון הבבלי', תרביץ לב (תשכ"ג), עמ' 153-159.

יסיף, עלי. 'הסיפור האקסמפלרי בספר חסידים', תרביץ נז (תשמ"ח), עמ' 217-255.

מרקוס, איבן (ישראל) (עורך). דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז, ירושלים תשמ"ז.

מרקוס, איבן (ישראל). 'חיבורי התשובה של חסידי אשכנז', מחקרים בקבלה, בפילוסופיה יהודית ובספרות המוסר וההגות מוגשים לישעיה תשבי במלאת לו שבעים וחמש שנים, בעריכת י' דן וי' הקר, ירושלים תשמ"ו, עמ' 369-384.

מרקוס, איבן (ישראל). 'קידוש השם באשכנז וסיפור רבי אמנון ממגנצא', קדושת החיים וחרוף הנפש: קובץ מאמרים לזכרו של אמיר יקותיאל, בעריכת י' גפני וא' רביצקי, ירושלים תשנ"ג, עמ' 131-147.

שלום, גרשם. 'חסידות אשכנז בימי-הביניים', דת וחברה במשנתם של חסידי אשכנז: לקט מאמרים, בעריכת א' מרקוס, ירושלים תשמ"ז, עמ' 131-164.

עמנואל, שמחה. 'הפולמוס של חסידי אשכנז על נוסח התפילה', מחקרי תלמוד ג (ב) (תשס"ה), עמ' 591-625.

קנרפוגל, אפרים. סוד, מאגיה ופרישות במשנתם של בעלי התוספות, ירושלים תש"ע.

קיל, ישי. 'תורתם המוסרית-דתית של חסידי אשכנז: בין סגפנות וחושניות', דעת 73 (תשע"ב), עמ' 101-85.

שלום, גרשם, 'האם נתגלה עזבון הסודות של אבו אהרון הבבלי?', תרביץ לב (תשכ"ג), עמ' 265-252.

תא-שמע, ישראל. 'מצות תלמוד-תורה כבעיה חברתית-דתית ב'ספר-חסידים': לביקורת שיטת התוספות באשכנז במאה הי"ג', בר אילן יד-טו (תשל"ז), עמ' 113-98.

Marcus, Ivan. *Piety and Society: The Jewish Pietists of Medieval Germany*, Leiden 1981.

Soloveitchik, Hayim. 'Catastrophe and Halakhic Creativity: Ashkenaz – 1096, 1242, 1306 and 1298', *Jewish History* 12 (1998), pp. 71-85.

Soloveitchik, Hayim. 'Piety, Pietism and German Pietism: Sefer Hasidim I and the Influence of Hasidei Ashkenaz', *Jewish Quarterly Review* 92 (2002), pp. 455-493.

Soloveitchik, Hayim. 'Three Themes in the Sefer Hasidim', *AJS Review* 1 (1976), pp. 311-357.

Trachtenberg, Joshua. *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*, New York 1939.

Wolfson, Elliot. 'Martyrdom, Eroticism, and Asceticism in Twelfth Century Ashkenazi Piety', *Jews and Christian in Twelfth Century Europe*, ed. J. Van Engen & M. Signer, Notre Dame 2001, pp. 171-220.

Wolfson, Elliot. 'Metatron and Shi'ur Qomah in the Writings of Haside Ashkenaz', *Mysticism, Magic and Kabbalah in Ashkenazi Judaism*, ed. K. E. Grözinger & J. Dan, Berlin & New York 1995, pp. 60-92.